

Vojko Devetak

NEDJELJE KROZ GODINU

Svaka je nedjelja bogoštovni spomendan Kristova uskrsnuća. Utemeljena ne na zapovijedi, već na samoj činjenici Uskrsnuća. Nedjelja je dan uskrslog Krista pa i dan uskrslih kršćana.

U tom pashalnom smislu poimali su i prakticirali nedjelju apostoli. Budući da su apostoli zajedno s Kristom i njemu podređeni glasnici objave, slijedi da je nedjelja božanska ustanova. Tako su još od početka nedjelju shvaćali prva kršćanska zajednica i sveti oci. Citirajmo samo jednoga: »Gospodin je sigurno učinio sve dane: ali drugi dani mogu biti također dani pogana, judeja, heretika. Međutim, nedjelja je dan uskrsnuća, dan kršćana, naš dan. I upravo se zbog toga naziva danom Gospodnjim jer je toga dana Krist pobjednički uzašao k Ocu. Pogani je zovu 'dan sunca', pa i mi to vrlo rado također činimo; danas je doista izišlo svjetlo na svijet, danas je izišlo sunce pravde u čijim je tracima spas.«¹

Vatikanski II slijedi Pija XII.² i vraća se apostolskoj tradiciji — Kristovu uskrsnuću. Sabor naglašava da je nedjelja prvi i najautentičniji kršćanski blagdan, prvobitna svetkovina, tj. da je, kako svjedoči povijest, taj tjedni spomen uskrsnuća stariji od godišnje svetkovine Uskrsa. »Crkva svetkuje vazmeno otajstvo svakog osmog dana, koji se s pravom naziva danom Gospodnjim ili nedjeljom. To biva prema apostolskoj predaji koja potječe od samog dana uskrsnuća Kristova. Tog su se dana vjernici dužni sastati zajedno da slušaju Božju riječ i da sudjelujući kod euharistije obave spomenčin muke, uskrsnuća i proslave Gospodina Isusa te da zahvaljujući Bogu koji ih 'uskrsnućem Isusa Krista od mrtvih nanovo rodi za živu nadu' (1 Pt 1, 3).

Stoga je nedjelja prvotan blagdan koji se ima predlagati i uporno preporučivati vjerničkoj pobožnosti, da bude i dan radosti i dan počinka od posla. Neka joj se druga slavlja, osim doista najznačajnijih, ne predpostavlja, jer je ona temelj i jezgra čitave liturgijske godine« (SC 106).

Tim riječima Sabor ujedno osvjetljava trostruku teološku dimenziju kršćanske nedjelje, što je u tradiciji stalno obrađivano: spomen prošlih spasonosnih Božjih djela; susret s Kristom koji je prisutan u euharistijskom slavlju; anticipiranje budućeg spasa.

¹ Sv. Jeronim, *In die Dominica*.

² *Mediator Dei*, AAS 39, str. 579, 1947.

Nedjelja, kao dan saveza novozavjetnog puka, je dan svečanog spomena velikih Božjih djela koja je on učinio po Kristu od kojih je najveće Kristovo uskrsnuće.

Nedjelja je dan kad kršćanin susreće Krista koji je pod sakramentalnim znakovima *prisutan* u euharistijskom slavlju. Pomoću Euharistije Krist nas postepeno uvodi u svoje proslavljeno stanje. Božanski život koji tu primamo vodi nas iz duhovne smrti u božanski život i asimilira ne samo umrlom već i uskrsnom Kristu sve dok ne proizvede onu savršenu asimilaciju koja će se dogoditi našim slavnim uskrsnućem.

Nedjelja je *dan nade* u Kristovu Paruziju i u uskrsnuće onih koji mu pripadaju. Od nedjelje do nedjelje »navještamo smrt Gospodnju dok ne dođe« (1 Kor 11, 26).²

U sklopu pojedinih svetih odsjeka liturgijske godine — Došašće, Božićno i uskrsno vrijeme — kad se na poseban način ističu i slave pojedini aspekti Kristova otajstva, postoje nedjelje koje od tih aspekata imaju svoju posebnu karakteristiku. To su one nedjelje koje su centrirane oko velikih svetkovina Božića i Uskrsa, bilo prije kao priprava (adventske i korizmene nedjelje), bilo poslije kao poprazničke (npr. uskrsne nedjelje).

Međutim, osim tih nedjelja postoje nedjelje koje obuhvaćaju najveći dio liturgijske godine, a koje nisu povezane s nijednom svetkovinom, već se jednostavno nazivaju: *»Nedjelje kroz godinu«*. Svaka od tih nedjelja je svetkovina, svaka od njih je spomenčin otajstva spasenja, koje otajstvo čine stalno prisutnim. To je tjedni Uskrs, sa svim karakteristikama koje smo na početku spomenuli.

Tih nedjelja ima 33, a ponekad i 34. Njihov niz počinje s prvom nedjeljom iza Bogojavljenja (6. siječnja) i traju do Pepelnice kad počinje korizma. Tada se taj niz prekida da bi se ustupilo mjesto pashalnom razdoblju. Ponovo se nastavljaju nedjeljom iza Pedesetnice i završavaju nedjeljom pred Došašćem.

Dok nedjelje poslije Bogojavljenja svojim sadržajem na neki način ipak prosljeđuju bogojavljenku klimu, nedjelje poslije Pedesetnice, ni po sadržaju ni po tradiciji nemaju nikakve veze s tom svetkovinom. Vrlo kasno u Rimu su ih počeli nazivati nedjeljama po Duhovima, a od 8. stoljeća, u eri invazije svetačkih blagdana u liturgiju, počelo ih se povezivati i nazivati po ljetnim blagdanima sv. Petra i Pavla, sv. Lovre i sv. Mihovila. U daljnjim razdobljima došlo je do još veće dekadence, pa se mjesto dana Gospodnjega slavilo dane raznih svetaca, kao da su sveci veći od Krista Gospodina. I sve više su nedjelje ustupale mjesto slavljenju svetaca tako da o danu Gospodnjem i pashalnoj dimenziji nije bilo ni spomena. Slavilo se svece, a jedva spominjalo otajstvo spasa. Tako se izgubio autentični pashalni smisao nedjelje pa i ostalog liturgijskog vremena. Ta su skretanja nužno tražila obnovu.

² Opširnije o karakteristikama nedjelje u: V. Devetak, *Nedjeljno euharistijsko slavlje*, KS, Zagreb 1974, str. 7—14.

Obnovu je započeo Tridentiski sabor, ali je nije dovršio. Najveći obnoviteljski zahvat učinio je Pio V. vrativši liturgijskom vremenu i nedjeljni njihov prvobitni autentični pashalni karakter. Uzdigao je značenje nedjelja i rasporedio ih u veće i manje, organizirao blagdane i časoslove svetaca. Pod utjecajem razmahanog liturgijskog gibanja daljnje velike korake obnove započeo je Pio XII., a nastavio Ivan XXIII., koji je 1960. posebno naglasio vrijednost nedjelje iznad svih blagdana, i u tom smislu preuredio rubrike misala i časoslova. Konačnu obnovu proveo je Vatikanski II vrativši nedjelji njezinu pravu vrijednost i karakter slavljenja Kristove pashe. Naglasio je da je nedjelja »temelj i jezgra čitave liturgijske godine« (SC 106).

Budući da je misa »spomenčin muke, uskrsnuća i proslave Gospodina Isusa« (SC 106), ona je središte i srce nedjelje. Nedjeljama kroz godinu smisao i ritam daje upravo nedjeljno euharistijsko slavlje koje svakog tjedna uprisutnjuje Gospodinovo uskrsnuće. Nedjelja je tjedni Vazam, kristološko-euharistijsko otajstvo koje primjenjuje spas na Božji narod koji je na putu. U središtu pažnje je stoga i otajstvo Božjeg naroda — Crkva koja, nadahnutna Kristovim Duhom, u vremenu produljuje njegov život. Crkva je sredstvo preko kojega život Uskrslog nastavlja djelovati u povijesti i progresivno zahvaća ljude koji žive u prostoru i vremenu.

U nedjeljnom euharistijskom slavlju Gospodin nas brani ne samo euharistijskim kruhom već i kruhom Božje riječi za vremenitost i vječnost. Da bi se osvijetlio pashalni ritam života nedjeljna liturgija proglašuje i navješta evanđelje, ne samo da nam napomene ono što je i kako je Krist djelovao na putovima Palestine u susretu sa svojim suvremenima, već da ga pokaže na djelu u svijetu današnjice i uvijek suvremene načine odnosa koji nas s njime povezuju. Čitaju se apostolska pisma, ne kao poruku davnim zajednicama, već kao riječ koja ulazi u srce naših današnjih problema.

Nedjelja je najbogatiji dan spasa jer je to »dan sakramenata«. Dan kad se u zajednici vjernika uz euharistiju koja je vrhunac života i povezano s njom slave i drugi sakramenti i donose obilje milosti za život svijeta. Tako se npr. preporučuje da se nedjeljom preko mise dijeli sakrament krštenja, kad se Crkva spominje Gospodinova Uskrsnuća, i da bi tako jasnije zasjala tijesna veza između krsta i Euharistije.⁴

Osim spomenutih sakramentalnih čina koji trebaju karakterizirati kršćansku nedjelju ima i drugih funkcija koje se mogu nedjeljom plodonosno vršiti.

U starini nedjelja je počimala slavljenjem *noćnog bdijenja*. Noćne subotnje časove provedene u molitvi, svetom čitanju, meditativnoj šutnji poznata kršćanski Zapad, a osobito Istok. Ta su noćna bdjenja kršćane podsjećala na očekivanje događaja Pashe (bdjeti = bdijući čekati) kao što su apostoli poslije Kristova pokopa, u subotnjoj noći čekali Kristov povratak iz groba. Oni su čekali s tjeskobnom nadom, a mi sa sigurnošću očekujemo

⁴ Red Krštenja, KS, Zagreb 1970, str. 17, br. 1.

nedjeljnu Pashu. Tom se noćnom bdjenju, koje su najviše prakticirali Rusi, posvećivala posebna pažnja, jer je bdjenje uvodilo puk u pashalnu klimu, pa im je bdjenje bilo skoro isto tako važno kao i euharistijsko slavlje.

Mjesto negdašnjih bdjenja ne bi li se danas moglo subotom navečer s vjernicima izmoliti I. Večernju slijedeće nedjelje, ili obaviti pokorničko slavlje kao izvrsnu pripravu za svetu isповijed?

U mnogim starim tradicijama često se nedjeljom misa *integrirala s časoslovom* kojeg su molili vjernici prije mise pod vodstvom svećenika. To je stoga jer su misa i časoslov srodni. Časoslov je kao i misa čin Krista i hijerarhijski uređenog Božjeg naroda (OULČ 1; Rimski misal 1.). Časoslov je jedina autentična molitva, božanska a ne ljudska molitva, to je »ona pjesma koja se u nebeskom dvoru pjeva po sve vjekove«, a koju je »Isus Krist, uzimajući ljudsku narav, uveo u ovo zemaljsko progonstvo« (SC 83). Budući da časoslov nije samo privilegij klera već molitva svega Božjeg naroda, narod treba postepeno uvoditi u tu božansku zajedničku molitvu. Da bar zajednički mole Jutarnju i Večernju koje se od starine smatraju molitvom puka. Opća uredba liturgije časova donosi načine kako se liturgijski časovi povezuju s misom (OULČ br. 93—99).

Srednji vijek nije poznao nedjeljne *poslijepodnevene funkcije*. Prema ondašnjem poimanju dan nedjelje računao se od subotnjeg do nedjeljnog zalaza sunca. Početkom novoga vijeka počelo se uvoditi nove i razne poslijepodnevene pobožnosti koje često nisu bile u skladu s pashalnim značenjem nedjelje. Ondje gdje se tradicija bolje sačuvala kao završetak dana molilo se Večernju. Kao suvremenu poslijepodnevnu liturgijsku funkciju Vatikanski II preporučuje: »Neka se promiče sveto *slavlje Božje riječi* u predvečerja većih svetkovina, u neke dane u tjednima došašća i korizme te nedjeljama i blagdanima, posebno u mjestima gdje nema svećenika. U tom slučaju neka tu službu vodi đakon ili tko drugi određen od biskupa« (SC 35, 4). »Neka pastiri duša nastoje da se nedjeljom i o svečanijim blagdanima u crkvi zajednički proslave glavni časovi, naročito Večernja« (SC 100).

Poslije podne, ako nema mise i uz odobrenje Ordinarija, može se *izložiti i dati blagoslov s presvetim Sakramentom*. To izlaganje vjernici trebaju doživjeti kao produženje jutarnjeg euharistijskog slavlja, a ne kao nadomjestak pričesti, tj. zadovoljiti se s klanjanjem mjesto blagovanja. Trebaju imati na pameti da je Krist ustanovio Euharistiju u prvom redu da nam bude hrana i okrepa, a ne da ga gledamo i da mu se divimo. Stoga pri izlaganju treba izbjegavati sve one obrede i molitve koje nemaju veze s Euharistijom (kao što su npr. razne litanije Gospe i svetaca, devetnice, krunice i sl.). Preporuča se čitanje Božje riječi, njeno tumačenje, dijalogalno moljenje i pjevanje, a osobito sveta šutnja.⁵

Ukoliko zahtijevaju pastoralne potrebe i uz odobrenje Ordinarija može se slaviti *večernja misa*. U tom slučaju ne može se davati blagoslov

⁵ Uputa o štovanju Euharistijskog misterija, Zagreb 1967, br. 60—66.

s Presvetim radi blagoslova, osim ako je izlaganje povezano s nekom drugom liturgijskom funkcijom (npr. procesija s Presvetim), jer je Krist već prisutan u euharistijskom slavlju.

Treba učiniti svaki napor da nedjelja bude uistinu posvećena, »da bude i dan radosti i dan počinka od posla«. Nedjelja treba pomoći kršćaninu da se ponovo uključi u splet pashalnog otajstva, da bude s Kristom i zajednicom i njegova pasha i njegov prijelaz iz smrti grijeha u život s Bogom.

Nedjelja svojom pashalnošću treba transformirati profani karakter vremena što favorizira moderna zabavljačka industrija kojoj se suvremeni čovjek lako prepušta pa ne stiže sabrati se niti se duboko susresti s Bogom i ojačati u dubinama svoga bića. Ako se čovjek nedjeljom potpuno prepusti zabavljačkom životu, zar se onda može reći da je nedjelja dan počinka? Podčinjenost zabavljačkom životu na nijedan način ne odražava čovjekovu superiornost nad čisto zemaljskim ciljevima, jer je on u svom smislu orjentiran Bogu. Nije svrha nedjelje kao slobodnog dana da omogućí zabavu do umora, već da stvori nužni vremenski prostor za slavljenje Euharistije i cjelokupno nedjeljno bogoštovlje. Da se tog slobodnog dana kršćanin osjeti uistinu slobodan od stvari ovoga svijeta, od grijeha i anticipira konačnu slobodu vječnog odmora.

Nedjelja treba biti dan zajedničke radosti otkupljenih, osobito u obiteljskom krugu, a zatim i van tog uskog okvira. Da ima vremena posvetiti se zajedništvu s braćom u atmosferi ljubavi i radosti. Osobito danas kad je čovjek tijekom tjedna prezaokupljen treba imati vremena da se sabere, da se kao čovjek i kao kršćanin posveti najdubljim i najvažnijim vrednotama; da siđe i uroni u svoju nutrinu, u šutnju u kojoj djeluje Bog, da se uključi u Kristov život po molitvi i klanjanju te se sasvim prepusti Duhu da ga vodi. Uroniti i zagledati se u svoju dušu to je najsuvremenija potreba današnjeg čovjeka koji »nema vremena«. Da mu se omogućí i pomogne taj silaz u vlastitu nutrinu, nedjelju se ne bi smjelo opteretiti mnogim i raznoraznim funkcijama, pa ni misu mnogim pjesmama.

U svakom slučaju važna je saborska preporuka da treba nastojati »oko toga da vjernici ne bi prisustvovali euharistijskom slavlju kao tuđinci ili kao nijemi gledaoci, nego da ga kroz obrede i molitve dobro razumiju, pa da svjesno, pobožno i djelatno učestvuju u svetom činu; da se poučavaju Božjom riječi, krijepe blagovanjem Gospodnjeg tijela, zahvaljuju Bogu, pa da se — prikazujući neokaljanu žrtvu, ne samo po rukama svećenika nego zajedno s njim — nauče prinositi sami sebe« (SC 48).